

Összeállító: DÉGI ZOLTÁN

Összeállítás ideje: 1973.

TART: PÁSZTOR ÉLET ORDACSEHIBEN

7 lap, 7 rajz

Földrajzi mutató: ORDACSEHI

Strukturmutató: VI

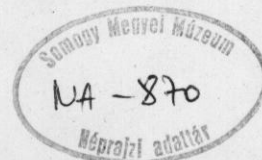
PAPÍRIPARI VÁLLALAT



KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖMÉS

ÁTVEZETVE AZ EGYSÉGES LTK. 2342-es TÉTELE ALÓL

PÁSZTORÉLET ORDACSEHIBEN

Ordacsehi 1939. előtt két -közigazgatásilag különálló- kisközség volt: "Orda" és "Balatoncsehi" néven. 1932-ben a két falu határának területe: Orda 1911 kh, Balatoncsehi 3888 kh. Ebből a szállógyőri gróf Jankovich Iván tulajdona Ordán 1047 kh, Csehiben 2972 kh /összesen 4019 kh, vagyis a két falu területének 69 %-a/. //

Az említett évben a két falu határában együtt véve 1504 kh legelő terület el, melyből a grófé volt kb. 1300 kh. Itt kell említést tenni arról, hogy községünk határának északi részén húzódik át a somogyi Nagyberék /"Ordai berék", "Csehi Nagyberék"/, melynek egyes részei legeltetésre szintén alkalmasnak bizonyultak, még a lécsapolás előtt is. Így érthető, hogy a grófi urodalomban nagymértékben foglalkoztak állattenyésztéssel is, a növénytermesztés mellett.

Idősebb emberek elmondása szerint kb. 200 db sertés, 600 db juh, 200 db szarvasmarha, 60 db bivaly és 10 pár ló, valamint 20-25 db csikó képezte a gróf állatállományát, az ordai, csehi urodalomban. Az állatok kisebb részét a faluban lévő istállókban, míg nagyobb részüket állandó külső szállásokon helyezték el. Ilyen külső szállások voltak: Agarász, Bugaszeg, Kécs és Tulfaház. Ezenkívül volt még egy nyári szállás a berekben, az ugynevezett Nyári akó.

1./ Régi pásztorcsaládok már nem élnek községünkben, legalábbis olyanok nem, akik a falu határában szolgáltak. Az a néhány család aki annak idején az ország különböző területein élt, Ordacsehibe csak a felszabadulás után költözött, s jelenleg a községi pásztor szerepét töltik be községünkben, nem vizsgálódásunk tárgy-jöhetnek számításba ennél a dolgozatnál.

Meg kell azonban említeni Takács Jánost, aki ma 69 éves, és 1936- 1945-ig csikós volt a Jankovich gróf csehi urodalmában. Szólni kell Kiss Ferencről és Reichert Imréről is, kiknek apja pásztor volt a grófi időkben /a csehi határban/, s ők bujtárok voltak mellette.

2./ A gróf urodalmában tenyésztett állatok: szarvasmarha, ló, juh, sertés és bivaly.

Állatfajták: - magyar szürke marha /szilaj/,
 - magyar tarka marha /tarka marha/
 - fehér mangalica sertés,
 -merinói juh,
 -muraközi lovak.
 /A bivaly fajtájára nem emlékeznek./

b/ A szarvasmarhákat tenyésztés, igavonás és hizlalás céljából tartották.

Voltak szürke és magyartarka tehének. Ezeknek a himivaru szaporulatait ivartalanították, tehát tinók lettek, majd egy részét igavonás, más részét hizlalás céljából tovább tartották. Az üszőszaporulatot tovább nevelték tenyésztésre.

Sertéstartással Ordacsehiben tenyésztés céljából foglalkoztak. Voltak tehát anyakocák, melyek szaporodtak, a szaporulatot nevelték, egy része anyadisznó lett, más részét elvitték másik urodalomba hizlalni.

A juhokat szintén tenyésztés céljából tartották.

A lovakat igavonásra használták, a szaporulatot is erre a célra nevelték. / A bivalyokkal ugyanez volt a helyzet. /

3./ Állandó külső szállás volt a bevezetőben már említett:

a/ Agarász, Bugaszég, Kécs és Tulfaház. Csak nyári szállás volt / a már szintén említett / Nyári akó.

Agarász a falu belterületétől délre, Bugaszég északkeletre, Kécs délkeletre, a Tulfaház és a Nyári akó pedig északra /1,5-2km távolságban / helyezkedett el.

b/ Valamennyi helyen -tehát a Nyári akó-nak nevezett nyári szálláson is- szabályos házalaku szálláson laktak a pásztorok.

Az agarászi, kécsi és bugaszégi szállás két helyiségből állt, a tulfaháziban két család lakott, így három helyiség volt az épületben, a Nyári akónál pedig egy helyiségből álló pásztorszállás helyezkedett el annak idején.

c/ Valamennyi szállás nyeregtetős házalak volt, kupalaku egyáltalán nem fordult elő.

d-e/ Váz, fal, tető:

A szállásokat putrinak nevezték. Valamennyi helyen téglából épült a fal, s az épületet cseréptető fedte.

Méretek a következők:

Agarász, Bugaszég és Kécs:

az épület hossza kb. 5 m,

szélessége kb. 4 m,

magasság kb. 2,5 m,

ajtó magassága kb. 2 m,

szélessége kb. 1 m,

Az ablak /ugynevezett kétszárnyas / elől helyezkedett el, kb 1 m x 0,60 m.

Az udvarról az ajtó a konyhába nyilott, amely kb. 1,5 x 4 m-es lehetett. Innen nyilott a kb. 3,5 x 4 m-es szoba.



A Tulfaháznál az ajtó, ablakméretek megegyeznek a már említettekkel. Az épület fala itt is téglából készült, és cserép fedte a tetőt. A különbség -mint már volt róla szó- az, hogy itt két család lakott. Volt két szoba, kb. 3,5 x 4 m-es, közepén egy konyha, kb. 3 x 4 m-es, s ezt a két család közösen használta. Az udvarról a konyhába lehetett belépni, s innen nyílt jobbra is, balra is a két szoba.

A Nyári ekónál csak egy helyiség volt, miután csak nyáron tartózkodott ott a pásztor. /Méret kb. 4x4 m./
Az ajtó, ablak-méret a már leírt szállásokhoz hasonló./

f-g/ Az agarászi, kécsi, bugaszegi szálláson /ahol nem családok laktak, hanem két pásztor: számadó és bojtár/ a szobának nevezett helyiségben volt a fal mellett két ágy. Egyiken a számadó, másikon a bojtár aludt. Természetesen ezek az ágyak, csak amolyan fából összetakolt, szalmazsákkal letakart fekhelyek voltak. A szoba berendezéséhez tartozott még egy asztal.

Ugyanez volt a Nyári akó egyetlen helyiségében is.

A tulfaházi szálláson, ahol két család lakott, rendes, lakásnak megfelelő berendezés volt található.

4./ Alkalmi szállásról nincs tudomásunk, eső esetén igyekeztek be a szállásra.

5./ a-d/ A tüzhely a szálláson: Bugaszeg, Agarász és Kécs esetében a szoba és a konyha közfalába beépített cserépkályhá volt.

A konyhában rakták benne a tüzet, és a szobában melegített.

Magassága kb. 1,80 m, szélessége kb. 1m. Tetején vas "platni" helyezkedett el, két lyukkal, illetve "karikákkal", így lehetett rajta főzni. Persze a pásztorok csak egyszerűbb ételeket főztek a szálláson /paprikás krumpli, sült sonka, kolbász, stb/, illetve készítettek maguknak, mert a faluból a család időnként főtt ételt vitt nekik.

A Nyári ekónak nevezett nyári szálláson egy téglából rakott tüzhely volt, tetején szintén "platnival".

A Tulfaháznál rendes "rakott sporhelt" helyezkedett el, főzőrésszel, sütővel stb.

Valamennyi konyha szabadkéményes volt, tehát a füst a konyhában keringett, majd a szabadkéményen át távozott.

6./ Válasz nemleges.

7./ Mint már volt róla szó, a pásztorok a szálláson csak egyszerűbb ételeket készítettek maguknak /paprikás krumpli, sült sonka, kolbász, stb/. Időnként a faluból vitt nekik főtt ételt a család. A szabad ég alatt nem főztek.

8./ Játékról, hangszerről, melyet a pásztorok, illetve azok gyermekei használtak volna, nincs tudomásunk. Legfeljebb fűzfából csináltak maguknak sipot.



- 9./ Étkezésre legfeljebb bibictojást szedtek, növényeket nem gyűjtöttek. / A bibictojást megsütötték./
- 10./ Madárfogással nem foglalkoztak, de halfogással igen, ami érthető is, hiszen a berekben erre bőven volt lehetőség.
- 11./ Halfogásra szerszámként általában csak az ugynevezett "szák"-ot használták, amelynek van egy "y" alakú /kb. 1,5 m hosszú/ nyele. Az "y" két ága között egy vaskarika található, s arról két körös körül háló lóg le. Ezt belemerítették a vízbe, s így fogtak halat. / Rajzot ld. a mellékleten./ Amikor azonban a víz nagyon leapadt, pusztá kézzel is tudtak halat fogni.
- 12./ A halat kibeleszték /felbontás után/, majd a tűzhelyen megsütötték.
- 13./ Különösebb állatgyógyítási eszközökről nincs tudomásunk, csupán a herélőkést lehet megemlíteni, ami nem is tartozik szorosan ide. Ez kb. 10 cm hosszú, s ebből kb. 5-5 cm a nyél és a pénge. /Rajzot ld. a mellékleten./
- 14./ Pásztoréletre jellemző tárgy csupán néhány karikás ostor található a faluban, faragott nyéllel, a bevezetőben említett személyeknél, de ezek sem a régi időkől valók. Meg kell azonban említeni azt a borotvatartót, melyet Takács János /ordacsehi, Fő utcai lakos/ 1944-ben faragott, s ami az ő tulajdonában van. Ezért a tárgyért 200.-Ft-tot ígért már egy budapesti magángyűjtő /olyan magángyűjtő, aki megfelelő szakértelemmel is rendelkezett/, de Takács János nem adja el, mivel kedves emlék ez számára.

Befejezésül el kell még mondani, hogy a faluban, az ugynevezett Asó majorban, volt egy L alakú istálló, ahol kb. 60 db tehenet és kb. ugyanannyi növendék bivalyt tartottak. Az utóbbiakat "rédeggulyának" nevezték.

A szilajmarhákat tavasszal kihajtották a Nyári akó-nak nevezett nyári szállásra, s csak késő ősszel hajtották őket vissza. A bivalyokat naponta hajtották ki legelni az istállóból, mivel azoknak a legelője közvetlenül a belterület mellett helyezkedett el.

"A zászó majorbu, abbu a zellalaku istálóbu a pásztor má Szengyörgynap tájján kihajtottaa szilajmarhákat. A Tárhany tó mellett, a zuszokon föl-
usztatta őket, ammég csónakka mént utánnuk. Egész nyáron ott vótak kinn a Nyári akóná. csak Szenmihálnap tájján gyűttek be. Ha egy tehen meg-
borgyazott, csónakka hozták be a borgyut a faluba, mer akkor még a berékbe sok víz vót."

./.



Itt a nyári akóná vót egy akó, aminek a zeleje nyitott vót. Elötte vót egy karám, tetejin nád vót. Ezen kivü vót ott még egy kut is. Ezek a zálatok a Nyári akótu Fonyódliget irányába jártak legéni, különösen a Rókás szigetre, ahun most a Mezőker van.

A Nyári akó-nek nevezett szálláson lévő akó pontosabb leírása:

A fal téglából épült, kb. 2,5 m magas volt. Hátul és két oldalt építettek csak falat, elől nem. Itt egy tetőnélküli karám helyezkedett el, az akóhoz hozzáépítve.

Az épületet a téglafal felett náddal fedték, nyeregvetős alakban. Hossza kb. 50 m, szélessége a karámig 5 m. A karám szélessége 20-25 m, hossza az akóval azonos.

A faluban, az ugynevezett Főső /felső/ majorban volt egy borju istálló. Az itt tartott borjuk közül a himivaruakat ivartalanították, majd egy éves kor után Agarász, illetve Bugaszég pusztára vitték őket, továbbnevelés céljából.

Agarászon vót egy nagy akó még egy kisakó és még egy négyfijókos lábas pajta.

Bugaszégbe még vót egy kétszárnyas akó karámma, még egy hat fijókos lábas pajta, aminek fasindólós teteje vót.

Részletesebb leírás:

Agarász:

nagy akó

Hossza kb. 80 m, szélessége kb. 10 m. A fal téglából készült, teteje nyeregvetős, náddal fedve, oromfala téglá.

Három ajtó volt rajta, 2 m magas, 4 m széles a két szélső, a középső 2 m magas, 1 m széles. Falmagasság kb. 3 m.

kisakó

10 m hosszú, 6 m széles, teteje náddal fedett nyeregvetős. Fala téglá, magassága 3 m. Egy ajtó volt rajt, 3 m magas, 2 m széles.

A pajta, lábas pajta. A lábak kőből és téglából épültek. A két végén téglafal zárta, de oldalt csak három láb volt, így alakult ki a négy "fiók". Egy-egy "fiók" 4,5 m hosszú, így az egész pajta hossza ~~20x18~~ 18 m, szélessége kb. 10 m. Magassága a tető kezdetéig kb. 3 m, teteje náddal fedett nyeregvetős. Volt itt még egy kerek kut, ami két vederral működött.



Bugaszeg:

akó: hossza 70 m, szélessége kb. 50 m. Elöl kb. 50 m hosszan, 10 m mélyen beleépítve egy fedetlen karám. Fala 3 m magas téglafal, teteje nyeregtető, cseréppel fedve. Egy ajtó volt rajt, 4 m széles, 2 m magas.

pajta: 6 "fiókos", egy "fiók" itt is 4,5 m, így volt 5 láb, két végén szintén téglafal zárta. Hossza 27 m, szélessége 10 m. Teteje faszindellyel fedett nyeregtető. Magassága a tető kezdetéig kb. 3 m.

"A Tulfaházná disznók vótak. Szokott ott lenni negyven darab anyadisznó még azok szaporulata. Vót egy nagyobb még egy kisebb akó."

Részletesebb leírás:

nagyobb "akó": 70 m hosszú, 5 m széles. 1 ajtó volt rajt, 4 m széles, 2 m magas. Fala téglafal, teteje cseréppel fedett nyeregtető. /Kb. 2,5 m-es fal./

kisebb "akó": 40 m hosszú, 5 m széles, végében egy 2x5-ös takarmányos kamra. Egy ajtó volt rajt, 4 m széles, 2 m magas. A Takarmányos kamrába az akóból volt a bejárat. Teteje cseréppel fedett nyeregtető. Magassága kb. 2,5 m.

"Kócsén két féka birka vót /kb. 600 db/. Ezeknek vót egy akójjuk, egy kétszárnyas akó, más itt nem vót."

Részletesebb leírás:

"akó" hossza kb. 70 m, szélessége kb. 50 m. Elöl kb. 50 m hosszan, 10 m mélyen fedetlen karám volt beleépítve. Egy ajtó volt rajt, 4 m széles, 2 m magas. Fala téglafal, kb. 2,5 m magas. Teteje náddal fedett nyeregtető.



A d a t k ö z l ő k:

- 1./ Első számú adatközlő volt Takács János, akiről a pályamunka elején még azt irtam, hogy ma 69 éves. Ez év májusában azonban meghalt, ma már tehát nem található az élők sorában. Halála előtt azonban úgy érzem, értékes segítséget nyújtott községünk régi pásztoréletének megörökítéséhez, hiszen a legtöbb adatot tőle tudtam meg. /Ezért is őrzöm emlékét tisztelettel, illetve kegyelettel./
- 2./ Ihász Ferenc, nyugdíjas tsz-tag, 73 éves.
- 3./ Dégi Flórián, nyugdíjas tsz-tag, 70 éves.
- 4./ Iakos Ferenc, nyugdíjas tsz-tag, 73 éves.

A temetéssel, gyásszal kapcsolatos szokásokat részben a fenti adatközlőktől tudtam meg, részben az alábbi személyek mondták el:

Dégi Flóriánné, 63 éves, háztartásbeli.
özv. Mányoki Istvánné, 81 éves, tsz-járadékos.

Lábjegyzet-hivatkozás:

- 1-2./ Somogy Vármegye és Kaposvár megyei város általános ismertetője és címtára az 1932. évre. Főszerkesztő: F. Szabó Géza, 207. oldal, 188. oldal.

Befejezésül el kell mondani, hogy községünk községi pásztoréletével kapcsolatban különösebb feljegyezni való nincs a néprajztudomány számára. Itt mindig a lakosság által fogadott pásztorok voltak, reggel kihajtottak, este behajtottak, különösebb szokások nem alakultak ki körükben. Reggel, este otthon ettek, délben a család vitt nekik ebédet, ugyanis a legelő közel volt a faluhoz.

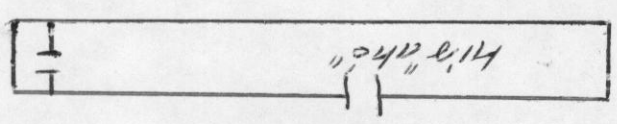
A fentiekkel magyarázható, hogy a pályamunka csupán a grófi uradalomban való pásztorkodással foglalkozik.



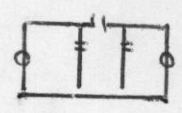
Tulfahdz
Calaproya

11/18/34
WA-870
KORONG
Keseja Mizeim
Nerazi Buder

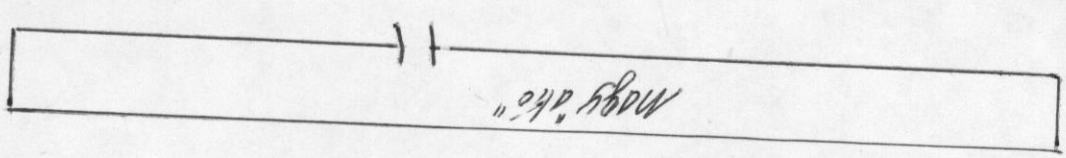
1 cm = 5 m



♀



Pastorahady



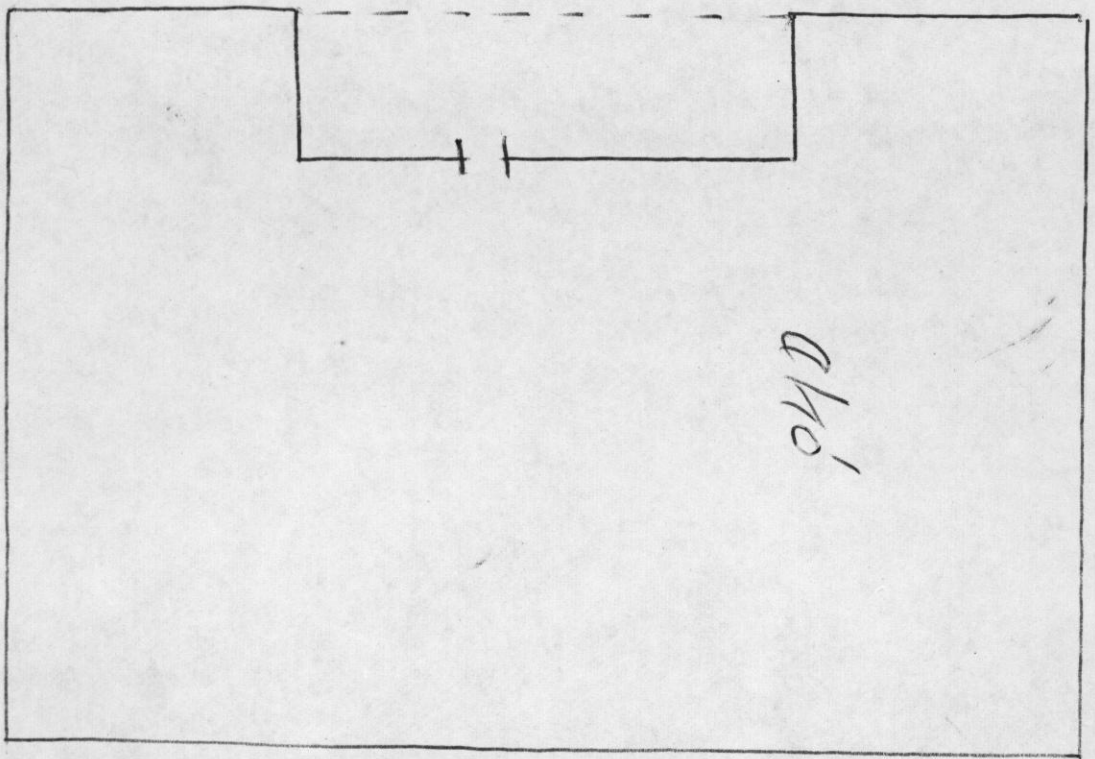
~~Кече~~
Салпырар

♂

1 см = 5 м

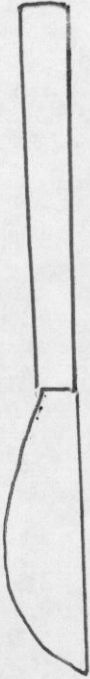


акри

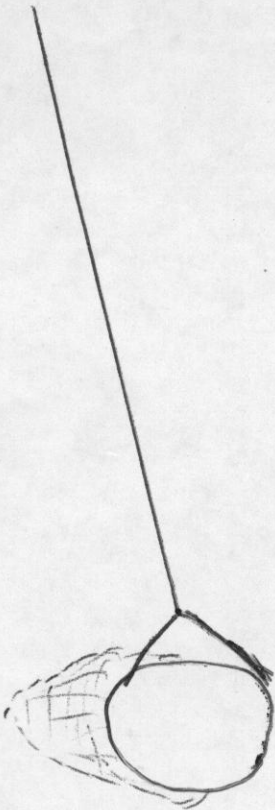


акри

Flene'lohda



"Bada"

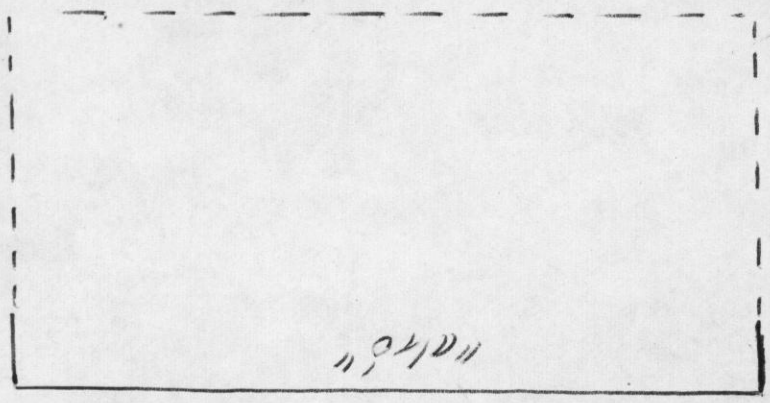


SDOSY MASYEL MALAYAN
KUALA LUMPUR
MA-870

Mydri "akro"
Cakpnyaz



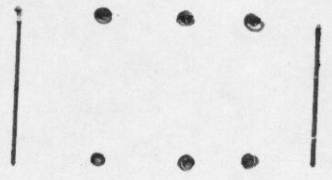
1 cm = 5 m



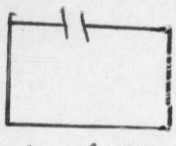
(X)

(X) a saggotot voma-
ladjyolt nasa
fedotem kardm

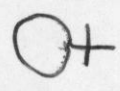
Agarria
Calapragiz



"Ho"hor "paita"

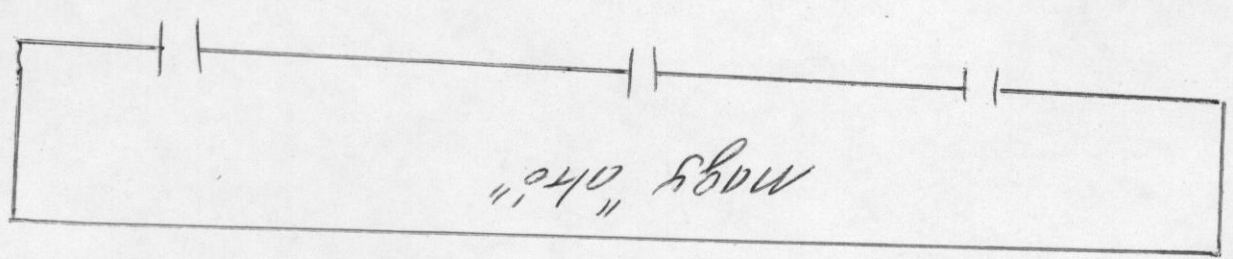


Mig "aho"



"putai"

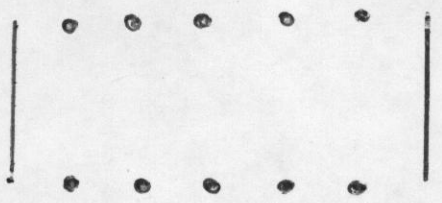
1 cm = 5m



Sonoy Neurel Mizuum
K4-870
Beprezi arpa'at

11/18/38

paity
6 "fisher"



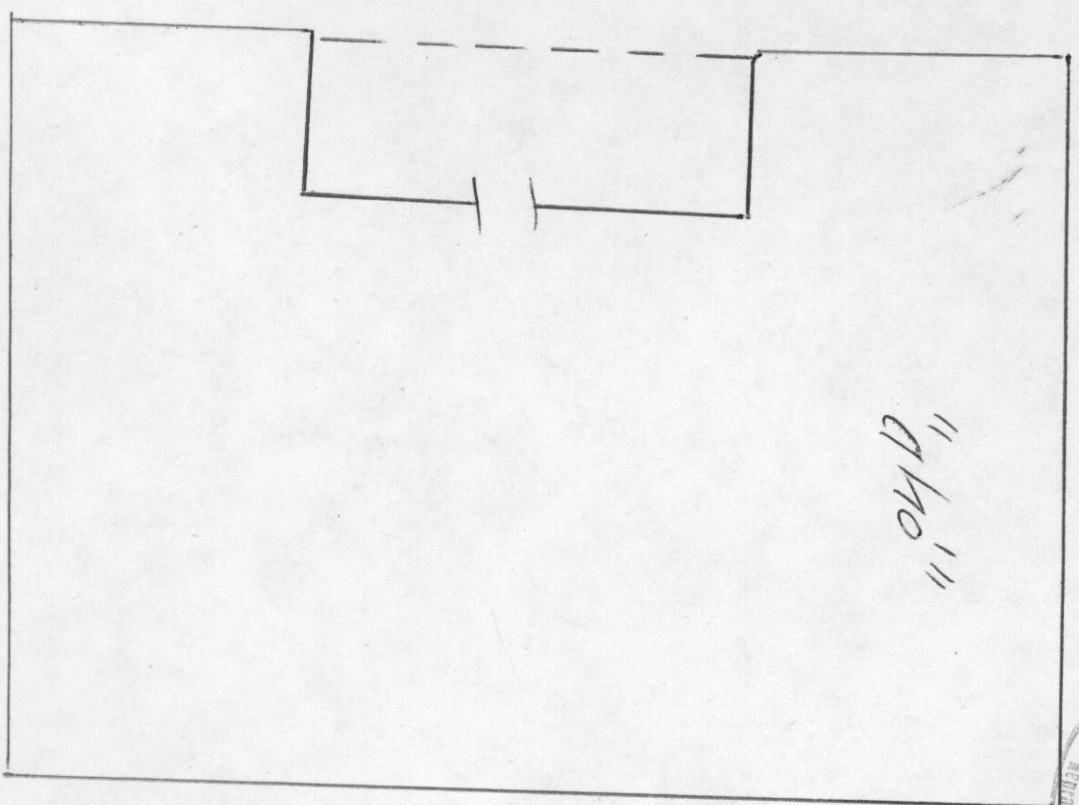
Bugaref
Calapayiz

"putri"



♀

1 cm = 5 m



"qho"

Ny

SORDY MUSEUM
KA-870
Memorial address

11/18/40

W. J. ...
Apa-
adisz

D

Falu
beheriata

Boneh

Agoni
vaha'in

W. J. ...
Maka

H.

Agni
mep

Tuika
maka

→